

I

Saltsjöbaden

APRIL 1918

HAN LÆNGTES EFTER Tyskland. Han troede, de var på vej hjem til Tyskland, da de rejste fra Bergen og tog toget over Hardangervidda. I stedet sad han nu på en bådebro ved en fjord, der lå lige så langt fra Berlin som Bergen.

Det hed forresten ikke fjord her i Sverige, men *ffjörd*. Svensk var et løjerligt sprog, nemt at forstå, men svært at stave. Det havde været som at starte forfra i første klasse og lære at læse igen, men han var ikke så langt bagefter, og efter sommerferien skulle han i tredje. Medmindre Tyskland endelig sejrede, så hele familien kunne rejse hjem.

Når han prøvede at tale svensk med klassekammeraterne, var der altid nogle skiderikker, som påstod, at han stadig lød mere norsk end svensk. Men det talte ikke. Han havde svoret aldrig mere at tage norsk i sin mund.

Ude over fjorden tårnede der sig store, runde kumulusskyer op, sådan nogle som de engelske piloter kunne flyve ind og gemme sig i, når de til deres rædsel så hans røde Fokker DR. I tredækker nærme sig. De lå klokken tre, to hundred meter under ham, og havde endnu ikke opdaget faren, seks flyvemaskiner i V-formation. Han tøvede ikke et sekund, rullede til højre og dykkede lige ned mod anføreren, affyrede tre hurtige salver med sine dobbelte

maskingeværer, fladede ud og gik over i et loop op mod venstre og dykkede igen ned mod fjenden, som nu havde set, hvem der var efter dem, gik i panik og styrede direkte ind mod de høje skyformationer. De var godt klar over, at de ikke havde en chance mod baron Manfred von Richthofen. Han nåede at skyde endnu en englænder ned, inden de fire tilbageværende forsvandt ind i skyerne.

Nu var der kun én ting at gøre, for englænderne ville sikkert splitte sig op inde i skyerne og flyve hver sin vej. Han steg stejlt for at komme op over skyerne, så han havde frit udsyn nedad. Deres Sopwith Camels var hurtigere end hans Fokker, så han var nødt til at angribe ovenfra for at øge farten i dykket.

Det var en pris, han gerne betalte for at have tre sæt vinger, for hvad han satte til i fart, vandt han til overmål ind i suveræn manøvre dygtighed.

Han havde heldet med sig, ligesom en god målmand skal have det. Pludselig så han to Sopwith Camels langt nede klokken elleve, uden for skudvidde og på vej væk fra ham. Men han så også, at den skyvæg, de var på vej til at smutte ind i, var ganske tynd, de ville snart komme ud i et stort skyfrit område. Han rullede, gav fuld gas og dykkede ned gennem skyerne.

Hans beregninger holdt fuldstændig stik. Han indhentede de to fjendtlige flyvemaskiner, netop som de fløj ud i frit luftrum med fuldt sigt. Resten burde have været ren rutine. Men da han havde skudt de to englændere ned, dukkede en ny Sopwith Camel op lige bag ham, som ud af den blå luft. Det var ikke så godt, for det var i den slags situationer, almindelige piloter, selv tyske kammerater, blev skudt ned.

Det var altså med at tænke hurtigt og iskoldt. Han ventede, til englænderen var så tæt på, at de første kugler begyndte at fløjte forbi ham. Så trak han styrepinden helt ind i maven, vippede sin maskine lodret op i luften og skruede ned for gassen. Et øjeblik stod han stille i luften, så faldt han nedad i fuldt spin. Den forbløffede englænder, som ikke engang havde fattet, hvad den røde

gjorde, passerede lige under ham i det samme, og han åbnede ild og ramte den fjendtlige flyvemaskine langs hele længdelinjen. Lidt heldigt, måske.

Så var det bare at give gas, parere med roret, komme ud af spinnet og sætte kursen mod hjemmebasen. Fire englændere på en formiddag måtte være nok, det var trods alt ved at være frokosttid. Bagefter kunne han med nye kræfter, nytanket maskine og fulde magasiner kaste sig ind i kampen igen. Hans rekord på en dag var elleve nedskydninger, den slog han vel ikke i dag, medmindre han var så heldig at støde på en formation amerikanske nybegyndere.

Under den heftige luftduel var kumulusskyerne over Baggensfjærden drevet bort mod sydvest. Det var en klar og varm dag, der virkede forsommeragtig, selv om det kun var sidst i april.

Det var egentlig hundestejler, han var ude efter; det var derfor, han havde lånt nøglen til deres bådebro. Han lagde sig på maven og kikkede ned gennem sprækkerne mellem broens planker. Vandet var klart, og sollyset trængte helt ned til bunden, næsten som hjemme. Næsten som på Osterøya, rettere sagt. Sand og enkelte duske tang, komisk små blåmuslinger og fire-fem aborrer. Men det var ikke dem, operationen gjaldt. Han havde en mission, og den skulle gennemføres med præcision og succes.

Hans første forsøg var mislykkedes, og det skulle ikke gentage sig. Mor Ingeborg havde forklaret ham alt, hvad han havde gjort galt. Hundestejler byggede rede, og derfor ville det være klogt at lægge lidt tang og ålegræs i sylteglasset. Men det var ikke det vigtigste. I legetiden var de flotteste fisk som regel hanner, det gjaldt såvel hundestejlen som ørreden og rødingen. Dem, der funkede rubinrødt og metallisk smaragdgrønt, men med et strejf af blå, var altså hanner.

Han havde begået den fejl kun at fange nogle hanner, komme dem ned i sylteglasset uden hverken tang eller ålegræs og bilde sig ind, at de ville komme godt ud af det med hinanden. I stedet dræbte de hinanden, og inden længe vendte selv sejrherren bugen i vejret.

Nu gjaldt det altså om at lade sig nøje med en flot han og to hunner – det var dem, der ikke var farvestrålende. Hvis en af hunnerne døde, dræbt af sin rivalinde, hannen eller dem begge, ville de to overlevende måske finde ud af at blive mand og kone.

At fange et par hunner var det letteste, de kredsede rundt uden for hannernes reder. Han satte en stump regnorm på en bøjet knappenål; der måtte ikke være modhager, fiskene skulle være hele og uskadte, havde mor forklaret. Inden længe havde han to hunner i sylteglasset.

Det var lidt sværere at fange en han. De gemte sig inde i reden, havde ingen appetit, men gik til overraskende lynangreb enten mod regnormen på knappenålen eller mod en hun for straks efter at smutte ind i reden igen. Men han havde fundet ud af, at hvis han pirkede til taget af reden med ormen, kom hundestejlehannen farende ud i et hidsigt angreb, mere for at bide og maltraktere ormen end for at æde den. Det var i det øjeblik, man skulle være hurtig og hive ham op, inden han slap taget. Efter fire-fem forsøg havde han endelig en han og to hunner i sylteglasset og kunne tilfreds begive sig hjemad. Missionen var gennemført, i det mindste så langt.

Han låste omhyggeligt bådebroens sorte jernlåger efter sig, sådan som hans far havde givet ham besked på. Der var ikke offentlig adgang.

Der var ikke ret langt hjem ad Strandpromenaden, men sylteglasset med de tre arrige fisk begyndte at føles tungt, fordi han var nødt til at holde det ud fra kroppen, så vandet ikke skvulpede ud på søndagstøjet, sømandsskjorte med nystroget matroskrave og lange marineblå bukser. Det ville helt sikkert være nemmere at dreje op ad Källvägen og smutte ind ad køkkendøren end at tage alle stentrapperne fra hovedindgangen på Strandpromenaden.

På vej op ad Källvägsbacken mødte han to nabofruer på søndagsspadseretur og bukkede for dem med sylteglasset holdt ud i næsten strakte arme, hvad der fik det til at se ud, som om han ville overrække dem en gave. De inspicerede nysgerrigt hans fangst,

og han forsøgte at forklare sin plan med at få hundestejlerne til at gifte sig. Men lige på det tidspunkt var de fordømte fisk ikke spor samarbejdsvillige. De havde givet sig til at slås igen, og en af nabofruerne kom med en spøgefuld bemærkning om kærlighed, som han ikke forstod. Så klappede de ham på hovedet og fortsatte spadsereturen, sikkert hen til Grand Hotel.

Da han smuttede ind gennem køkkenet, fik han duften af søndagssteg og nybagt brød i næsen. Kokkepigerne så ud til at have travlt, de strøg rundt mellem hinanden og snakkede om kuponer og rationering, men tav brat, da de fik øje på ham. Han bukkede genert og smuttede ud forbi pigekammeret og anretterværelset.

Der var ingen inde i den store spisestue, og de var ikke begyndt at dække bord. Det var et godt tegn, så blev det måske bare en lille middag med familien, selv om de tit havde gæster om søndagen. Ganske rigtigt, da han passerede den lille spisestue, stod en af stuepigerne derinde og pudsede sølvtøj. Godt, så var det altså kun en mindre middag. Til de store skulle han sidde med ved bordet og kede sig, fordi de voksne spiste og snakkede i én uendelighed. Så havde hans mindre søskende det meget bedre, for de fik lov til at spise for sig selv i den lille spisestue sammen med Marthe.

Han var træt i armene og måtte stille fiskene fra sig et øjeblik på det nederste trappetrin, under de to palmer. Så fortsatte han op ad trappen til soveværelserne og hen for enden af gangen til sit eget værelse, hvor han endelig kunne stille byrden fra sig på skrivebordet. Han gik ud på badeværelset efter et håndklæde til at tørre sylteglasset af med og satte sig så ned for at se, hvordan eksperimentet spændte af denne gang.

Desværre ikke for godt, så det ud til. De to hunner lå trykket til glassets bund og prøvede at gemme sig under en dusk tang. Hannen – som vist endda var begyndt at miste sine flotte farver – fór rundt i den øverste del af glasset og stødte gang på gang sin lille snude mod glasset i sine forsøg på at slippe ud.

Han følte sig rådvild. Det var trods alt et lille fremskridt, at ingen af hundestejlerne var blevet slået ihjel endnu, til forskel

fra sidste gang, hvor han kun havde fanget mandlige fisk, og det straks havde udløst total krig med hundred procent døde.

Mor var den i familien, der vidste mest om naturen, men det var jo søndag i dag, så hun var cyklet til Neglinge for at hjælpe arbejderbørnene på den anden side af jernbanen, nordsiden, hvor man ikke måtte komme. Men det gik jo lige op, arbejderne og deres børn måtte heller ikke krydse jernbanen den anden vej uden særlig tilladelse. Hvorfor det var sådan, kunne ingen i klassen forklare; det var det bare.

Mor havde sagt noget om et akvarium, mere plads for at undgå panik blandt de tilfangetagne. Det kunne også have noget med ilttilførslen at gøre, idet der blev for lidt ilt i et sylteglas med stillestående vand. Nøjagtig ligesom mennesker havde fisk brug for ilt for at kunne ånde, selv om det selvfølgelig var meget mere besværligt at filtrere ilten fra med gællerne end bare at indånde luften direkte.

Måske stod der et gammelt akvarium oppe mellem alt skramlet på loftet. Men deroppe måtte børnene ikke komme alene, fordi der var så mange mystiske ting, som man kunne komme galt af sted med. Hvis der da ikke var en anden og mere hemmelighedsfuld grund til forbuddet. Men det burde vel kun gælde hans mindre søskende, ikke den ældste søn, der skulle i tredje klasse efter sommerferien.

Trappen op til loftet begyndte uden for lillebror Karls værelse og var belagt med tykt, grønt tæppe, for at tjenestefolkene ikke skulle forstyrre familien sent om aftenen og tidligt om morgenen.

Det var som at komme ind i en kæmpe stor skatkammersal deroppe, der lugtede stærkt af træ og tjære fra alle bjælkerne. Han listede først forbi dørene til de tre små munkeceller – det blev tyendets værelser kaldt, selv om det ikke var til at forstå hvorfor, de var jo kvinder alle sammen, men spændende lød det alligevel.

Han vidste godt, at man ikke måtte gå ind på andres værelser, når de ikke var der, men fristelsen eller nysgerrigheden blev for stor. Han smuttede tilbage og trykkede forsigtigt dørhåndtaget på den sidste dør i rækken ned.

Det første, der slog ham, da han trådte et skridt ind, var det overraskende stærke lys og udsigten, som var meget bedre end fra hans eget værelse. Man kunne se hele grunden, klippeskråningen ned mod Strandpromenaden med trappetrinnene hugget ud i stenen, bambuslunden, der snart ville vokse op til en eventyrjungle, ædelgranlunden til den anden side, bedene, som gartneren var i færd med at plante til med små røde, blå og hvide blomster, og hele Hotellviken med Grand Hotel og Restaurangholmen. Selvfølgelig var der endnu flottere ved en norsk fjord. Nej, faktisk slet ikke, ombestemte han sig, Norge havde han ikke noget at gøre med. Men i Tyskland var der mange steder, hvor udsigten var endnu smukkere.

Men ud over udsigten var der ikke så meget at kikke på i værelset. En smal, redt seng med en potte under. Et lille sengebord med en cigaræske; far gav sine tomme cigaræsker til dem, der arbejdede i huset, og de brugte dem til at have deres ting i. Henne ved døren hang der lidt tøj, to sorte kjoler, to hvide nystivede forklæder og nogle små hvide tingester, som de bar i håret som diademer.

Han var lidt flov. For selv om der ikke var ret meget at udspionere i sådan et værelse, var det alligevel forkert at snige sig derind. Den slags gjorde en velopdragen dreng ikke. Man skulle altid vise tjenestefolkene respekt.

Pinligt berørt smuttede han ud i det store eventyr igen og lukkede lydløst døren efter sig. Den vældige skatkammersal var svær at overskue, fordi så mange ting var stuvet sammen hulter til bulter, ski og kælke – helt af træ, men med stålbeklædte meder – to røde sparkstøttinger, en cykel med sådan et tåbeligt stort forhjul, som ingen brugte mere, gammeldags kunstløberskøjter i sort, udtørret læder hang i rækker på den bageste endevæg, store kister med messingbeslag, gamle symaskiner af den slags, der skulle trædes, omtrent ligesom skolelærerinden trådte orglet til morgensangen, mærkelige svenske flag med noget norsk i lå i en sjusket dyngge oven på en af kisterne, udtjente dagligstuemøbler

stod stablet oven på hinanden, i et hjørne gemte der sig endog en lille kanon på en rigtig lavet.

Det var, så langt han kunne se den ene vej. Han vendte sig om og gik tilbage forbi loftstrappen. Der var mørkt, det eneste lys kom fra nogle små vinduer højt oppe, der måtte være en lyskontakt et sted, men han kunne ikke finde ud af hvor, den sad sikkert for højt.

Intet akvarium i sigte, overhovedet ikke. Men en bunke kæmpestore lanterner og store røde bolde med kinesiske skrifttegn og aflange lamper af stof, som var så store, at man kunne være kravlet på opdagelse i dem, men han modstod fristelsen, fordi han var i søndagstøjet.

Derefter var det mest møbler, skriveborde og klædeskabe, der var meget højere end en voksen mand, en maskine med et stort hjul med håndtag på, som han ikke vidste, hvad man brugte til, men stadig absolut intet akvarium. Her var alverdens ting og sager, bare ikke et akvarium. Men akvarier gik jo let i stykker, så måske skulle man kikke i de store sorte kister?

Nej, der var ikke andet end tætpakket tøj, som lugtede stærkt af mølkugler.

Skuffelsen blev endnu større, da han kom ned på sit værelse igen. Den ene hundestejlehun var døende, ilde tilredt. Hannen stod helt oppe ved overfladen og gispede, som om den prøvede at indånde luften, nu helt sikkert blegere, end da han fangede den. Den anden hun lå stadig nede på bunden og trykkede sig under tangdusken.

Han ville ikke have, at de også døde denne gang, så der var kun én ting at gøre. Han tog resolut sylteglasset med ud på sit toilet, hældte det hele ud i wc-kummen og trak ned. Det var ikke sikkert, at de overlevede, der ventede dem en farefuld færd gennem afløbet og ned i Hotellviken. Men den ville kun tage et minuts tid, så kunne de ånde frisk vand igen.

Han måtte ønske sig et akvarium i julegave, det var den eneste mulighed, for han var allerede fyldt otte, så der var endnu længere til næste fødselsdag.

Endnu en gang var det mislykkedes for ham, trods bedre planlægning og forberedelser. Men som far altid sagde, ethvert mislykket forsøg er en sejr for den, der kan tage sig sammen til at gøre et nyt og bedre forsøg.

Under middagen med familien var far i lidt dårligt humør, og Johanne brokkede sig over maden, selv om de fik kalvesteg med flødesovs og en marengsdessert. Mor skældte hende ud og kom med det sædvanlige om, at børnene i Neglinge ville græde af glæde, hvis de fik serveret sådan en middag. Så sent som året før havde der været hungeroptøjer i Neglinge. Landstormen var blevet sat ind.

Johanne svarede surmulende, at hun ikke vidste, hvad optøjer var og heller ikke den der *landorm*. Så lyste far i det mindste lidt op og sagde, at det netop var derfor, han havde forsøgt at holde sig væk fra militæret så længe som muligt. Han havde nemlig vigtigere ting at tænke på end at prøve at holde sultende arbejdere i skak. Og desuden spillede en uges dyrebar tid.

Der blev udkæmpet en krig ude i verden, og var han blevet indkaldt til den, ville han uden tøven have gjort sin pligt. Og selv om det ret længe var lykkedes ham at holde indkaldelsen til Landstormen stangen ved at henvise til sine forretningsrejser til Berlin, gik det ikke længere. Kanaljerne havde fundet ud af, at det ikke længere var muligt at rejse til Berlin, nu hvor krigen gik ind i sin slutfase.

Ikke desto mindre, formanede han Johanne, skal man med taknemmelighed spise den mad, som Vorherre lader komme på bordet.

Som sædvanlig talte alle ved middagsbordet norsk undtagen Harald, der hårdnakket holdt sig udelukkende til tysk. Han turde ikke stole på, at hans svensk var godt nok endnu. Han ville være helt sikker på, at han ikke lød norsk.

* * *

Karlsson havde kørt bilen frem og åbnet lågerne til indkørslen. Ingeborg stod med de fire børn stillet op på række foran garagen for at vinke farvel til far, nu hvor han skulle drage i krig.

Hun havde iscenesat det som en leg, men som han stod der foran sin familie, fandt Lauritz det mere pinligt og melodramatisk end muntert. Det var til nød, men virkelig også kun til nød, rigtigt nok, at han “drog i krig”, men hans militære indsats ville blive både ubetydelig og kortvarig.

Leg eller ej, det var for sent at lave om på det nu. Han tog Rosa og Johanne op på hver sin arm og kyssede dem farvel, Harald og Karl trykkede han mere mandigt i hånden. Ingeborg kyssede ham teatralisk og lod, som om hun tørrede en tåre af øjenkrogen. Det var en ironi, han godt kunne have været foruden lige i den situation; det føltes nærmest, som om hun gjorde nar af ham.

Han havde en ulveskindspels over den ene arm, for her i april kunne nætterne endnu være kolde, og de indkaldte var blevet anmodet om at medbringe varmt tøj. Landstormen bar ikke uniform, kun gevær med bajonet og trekantet 1700-talshat, samme slags som de svenske karolinersoldater, der var blevet besejret i Norge.

Men her til morgen var det dejligt vejr, og Karlsson havde slået kalechen ned. Lauritz tog læderhuen på og fældede motorbrillerne ned, satte sig ind bag rattet, gjorde spøgefuldt honnør, satte vognen i gear og rullede ned ad indkørslen. Netop som han svingede til venstre ud på Källvägen, kastede han et blik op mod garagen og så, hvordan hele familien stod og vinkede vildt til ham, som var han på vej til verdens ende. Først da indså han det både rørende og komiske i situationen, lo højt og vinkede storladent tilbage.

Ned ad Källvägen havde han udsigt ud over Hotellviken. Han fik et glimt af det hvide Grand Hotel mellem typiske svenske skærgårdsfyrrertræer, knudrede og lave, helt anderledes end Osterøyas vældige, høje granskove. Han drejede til venstre ad Strandpromenaden og skiftede til et højere gear.

Uanset hvad så var han på vej nu, der var ingen vej udenom, enhver mand skulle yde sin indsats for fædrelandet, selv om det ikke faldt ham helt naturligt at tænke på Sverige som fædrelandet. Men det var, som det var, han var født statsborger i unionen Sverige-Norge og altså på vej ud for at gøre sin pligt. Det var ganske vist umuligt at forstå, hvad den pligt rent militært skulle bestå i. Tyskland ville næppe angribe det venligtsindede Sverige. Rusland var allerede besejret og havde nok at se til med sin revolution. Så hvilken fjende var det, man skulle forsvare Saltsjöbaden imod?

Men lige om lidt ville han altså møde op for at gøre tjeneste i Landstormen, der – så vidt han forstod – var en blanding mellem spejderbevægelse og hjemmeværn for dem, der enten var for unge eller rigelig gamle til at gøre militærtjeneste. Som ham selv, han blev snart treogfyrre, og så ville han være for gammel selv for Landstormen. Det måtte forresten være et tysk ord, *Landsturm*. Ligesom alt andet lød det mere seriøst militært på tysk.

Han var ikke bange for at tage fat og yde lidt fysisk arbejde, tværtimod. Det var ikke det. Men at gå rundt med trekantet hat, gevær og bajonet og vogte Saltsjöbaden mod en ikke-eksisterende fjende kunne ikke andet end føles direkte latterligt. Hvis russerne mod al rimelighed og fornuft skulle angribe lige netop Saltsjöbaden, ville de vel dø af grin, når de blev mødt af aldrende 1700-talssoldater. Det ville være et nådigt udfald, som man kunne bede til i sit stille sind, omend det havde sandsynligheden imod sig.

Men det her handlede ikke om sandsynlighed, det handlede om retfærdighedsprincipper og hver mands skyldighed til at dele byrden ligeligt med sine brødre, rig som fattig. Der var ingen vej udenom, han måtte stille op og gøre tjeneste ligesom alle andre.

Han havde dog truffet visse forholdsregler for at gøre den korte tid i denne pseudohær lettere. Det var blandt andet derfor, han selv kørte bilen ned til "hovedkvarteret", en teltlejr ovre ved Pålnäsviken. Det naturlige ville ellers have været at lade Karlsson køre ham.

Eller han kunne ligefrem have taget en rask spadseretur. Fra Strandpromenaden til Neglinge, over broen til arbejdersiden af Saltsjöbaden, det ville ikke have taget ham mere end en halv time. Gå hurtigt og langt kunne han stadig.

Det var naturligvis ikke tilfældigt, at forlægningen lå i arbejderkvartererne nord for jernbanen. Hvis man reelt havde frygtet et russisk angreb fra søsiden, var man vel snarere rykket længere ud i fjorden mod Älgö. Men der var selvfølgelig det med hungeroptøjerne sidste år, ikke kun i Saltsjöbaden, men lidt her og der i landet. Det var uklart, hvad der havde udløst balladen lige i Saltsjöbaden, han selv og Ingeborg var flyttet ind kort tid efter, men det havde tilsyneladende noget at gøre med sultende børn og en skibsladning rådne roer. Arbejderne havde protesteret så voldsomt, at det blev kaldt optøjer, og så blev Landstormen altså sat ind. Og den var her stadig, selv om Saltsjöbaden havde ry for at have de føjeligste arbejdere i Sverige, alle ansat af Wallenberg-dynastiet.

Da han kørte ind på den provisorisk anlagte kasernegård mellem rækkerne af telte ude ved Pålänsviken, var der ikke markeret nogen parkeringsplads, og han holdt derfor ud for det største telt med det svenske orlogsflag og Landstormens faner, steg ud og skubbede motorbrillerne op i panden.

Han fandt det vanskeligt at banke på en teltdør og gik derfor uden videre ind i, hvad der ganske rigtigt viste sig at være en form for stabstelt. Ved nogle vakkelvorne borde sad fire officerer, to af dem i rigtig hæruniform med tydelige gradstegn – som han ikke kunne aflæse, men han gik ud fra, at den tykkeste i midten var overhunden – de to andre i mere improviseret militær påklædning. Alle fire så bestyrtet op og gloede fjendtligt på ham.

“Hvem er De, og hvad er meningen med at brase ind på denne ubehøvede måde?” spurgte overhunden i midten. Han brugte monokel nøjagtig som en ægte tysk officer.

“Direktør Lauritz Lauritzen, til tjeneste,” svarede han. “Og hvem har jeg den ære at tale med?”

“Jeg er major von Born. Vær venlig at vente udenfor, indtil De

bliver kaldt ind, direktør Lauritzen!” beordrede overhunden.

“Hvor kan jeg parkere min bil imens?” spurgte Lauritz, så uanfægtet han formåede. Han havde en ubehagelig følelse af, at det her ikke ville gå så godt.

“Hvad mener hr. direktøren? Er De kørende i bil?”

Majoren tabte monoklen af bar forbløffelse. Formodentlig en indøvet gestus, for han greb den elegant med højre hånd.

“Ja, og det er ikke kun bilen, der skal være under opsyn. Jeg har en kasse cognac i bagagerummet, som nok burde opbevares et mere passende sted,” sagde Lauritz, som var det den mest selvfølgelig ting i verden.

Hvad det naturligvis aldeles ikke var. Cognac var, ligesom alle andre alkoholiske drikke, strengt rationeret.

De fire officerer stirrede på ham, som om de ikke troede deres egne ører.

“Inspektion!” kommanderede majoren, og alle fire rejste sig og marcherede mod udgangen. De samlede sig rundt om bilen og forsøgte at se sagkyndige ud, en af dem gik tilmed hen og sparkede prøvende til et fordæk.

Bilen var en Hispano-Suiza model 1917, så vidt Lauritz vidste et af tre eksemplarer i Sverige. Motorhjelmene var lang, sort og blank, de to runde messingforlygter var nypudsede, det samme var rammen om det sølvfarvede kølergitter. Indvendigt var bilen beklædt med blodrødt læder.

Lauritz besvarede nogle spørgsmål om hestekræfter og topfart, inden han åbnede klappen til bagagerummet, som han gik ud fra var det egentlige mål for “inspektionen”, og de fire officerer trængtes straks om ham for andægtigt at beskue den svære trækasse med cognacflasker indsvøbt i træuld.

“Kaptajn Johansson, glæder mig at hilse på Dem,” præsenterede ham, som Lauritz antog var nummer to i hakkeordenen, sig og rakte hånden frem.

De to nederste i hierarkiet, landstormsofficererne, fulgte hans eksempel.

“Lauritzen udtages til tjeneste ved staben!” beordrede major von Born.

Tingene var begyndt at udvikle sig i den retning, Lauritz havde håbet. Og det blev de ved med, efter at kassen med cognacflaskerne diskret var blevet båret ind i stabsteltet.

Landstormens afdeling 117 Saltsjöbaden havde to opgaver, erfarede Lauritz, da majoren foreviste ham forlægningen og anlægsarbejderne, som viste sig at bestå i at grave en lang skyttegrav halvtreds meter fra kystlinjen. Svedige og gnavne mænd stod og gravede på en hen ved hundred meter lang strækning. Da Lauritz spurgte efter formålet med anlægget, fik han et noget svævende svar, hvis indhold var svært at udgrunde. Han opfattede det dog derhen, at hvis russerne trods deres revolution fandt på at angribe Sverige og endvidere valgte netop Saltsjöbaden som mål for landgangsoperationen og til overmål netop den kyststrækning, hvor Landstormen havde sin forlægning ... ja, så ville alle mand besætte skyttegraven i den stålsatte hensigt at nedkæmpe fjenden.

Lauritz havde svært ved at tro, at dette militære projekt var alvorligt ment. Det virkede snarere som en form for placebo, som hans kone ville have sagt, en måde at holde mændene beskæftigede på, når reglerne og principperne nu engang krævede dem indkaldt under fanerne til fædrelandets forsvar.

Landstormens afdeling 117 Saltsjöbaden måtte have en anden og mere seriøst ment opgave.

Det havde den også: Man skulle internere og bevogte kommunisterne, og til det formål var tennishallen uden for Grand Hotel på lovformelig vis blevet inddraget som fangelejr. En omhyggelig optælling af kommunistbestanden i Saltsjöbaden havde imidlertid godtgjort, at der kun var én af slagsen, snedkeren Gottfrid Lindau. Hvorom alting var, var den pågældende kommunist nu i god orden blevet interneret i tennishallen, og det påhvilede derfor Landstormen at bevogte ham. Det foregik ved, at en enkelt mand – som blev afløst hver tredje time – patruljerede rundt om tennishallen. Undtagen om natten, hvor Gottfrid, mod løfte om at afholde

sig fra flugtforsøg, blev overladt til sig selv, sine bøger og sin søvn.

Lauritz fik det indtryk, at kommunismens beskedne udbredelse i Saltsjöbaden var noget af en skuffelse. Om ikke andet skulle man jo tro, at kommunens tennisspillere var sure over, at de på den måde blev hindret i at bruge hallens faciliteter, selv om det var under henvisning til rigets sikkerhed. Men på den anden side kunne tennisspillerne trøste sig med, at udendørs sæsonen snart startede.

Under alle omstændigheder var netop denne del af tjenesten, at patruljere rundt om Gottfrid og tennishallen med bajonetten monteret på sin Mauser M96, en af de allermindst anstrengende arbejdsopgaver.

Det var derfor naturligt, at Lauritz, som – sammen med sit cognacdepot – var blevet indkvarteret med staben, nu og da fik til opgave at bevogte Gottfrid. Det var des nemmere for ham, fordi han kunne smutte ned til Grand Hotel i sin egen bil.

Han følte sig komplet latterlig, da han første gang iført ulveskindspels – forårsvejret var slået om i kulde og slud – gevær, bajonet og trekantet hat gav sig til at spankulere rundt om tennishallen på den fasttrampede vagtsti. Det var ikke kun det, at opgaven virkede komplet meningsløs og hindrede ham i at tage sig noget nyttigt til på kontoret inde i Stockholm. Det var næsten endnu værre at gå rundt og se fjollet ud og samtidig forsøge at holde masken for at vise respekt for rigets forsvar.

Anden gang han indfandt sig til denne del af tjenesten, kunne han først ikke finde den kollega, han skulle afløse, og blev derfor yderst forbavset, da den angiveligt låste dør til tennishallens hovedindgang gik op og en mand i samme mundering som ham selv, dog uden pels, kom ud og vinkede til ham. Det var arkitekten Westman, de havde truffet hinanden flygtigt over forlægnings morgengrød og aftalt på et tidspunkt at tage en længere snak om villabyggeri.

Da han forbløffet spurgte Westman, om det var hensigtsmæssigt eller overhovedet tilladt så at sige at bevogte kommunisten

indefra, fik han først bare en affejende latter til svar, men efter nogen tøven den spøgefulde forklaring, at nærbevogtning ligefrem måtte betragtes som endnu mere sikker for riget. Desuden var Gottfrid et højst interessant bekendtskab, både dannet og høflig. Noget reserveret, måske, men det var vel forståeligt, omstændighederne taget i betragtning. Lauritz kunne i hvert fald roligt gå ind og hilse på. Gottfrid havde ikke noget imod selskab, og det kunne man også godt forstå, ene kommunist som han sad derinde.

Lauritz følte først ingen trang til at opsøge kommunisten i tennishallen. Han vidste ikke rigtig hvorfor, men det virkede om muligt endnu mere absurd end at gå rundt med Mauser og trekantet hat og forsøge at se alvorlig og patriotisk ud. Men hans nysgerrighed var vakt, og den blev hurtigt stærkere end hans alligevel ret vage forestillinger om, hvad der hør og bør sig i bevogtningstjenesten.

Desuden havde han aftentjeneste tre dage senere, hvor staben havde taget toget ind til et hemmeligt koordinationsmøde i Stockholm, sandsynligvis henlagt til en af byens bedre restauranter. Og det var stadig koldt, foråret lod vente på sig.

Inde i hallen fandt han kommunisten tæt ved centercourten, sikkert fordi belysningen var bedst der. På bordet foran den internerede lå der stakke af bøger, en hel del af dem faktisk på tysk. Lauritz præsenterede sig og sagde, at hans kollega Westman havde sagt, at han godt kunne kikke ind og snakke lidt. Kommunisten rejste sig straks, gav hånd og hentede en stol, som han trak hen til bordet, og med en håndbevægelse opfordrede gæsten til at sætte sig på. Lauritz var usikker på, hvordan han skulle indlede samtalen, og forsøgte at bryde isen ved at tage en lommelærke med cognac frem. Det var ikke nogen succes, for kommunisten viste sig at være afholdsmand.

En pinlig tavshed fulgte, mens de så hinanden an. Hvad end Lauritz havde forestillet sig, velsagtens en rå børste med sort kasket og vildtvoksende rødt skæg, var Gottfrid i den henseende en klar skuffelse. Han var ret høj, men slank, hans overskæg var

lille og velplejet, og han havde et fald i håret, som snarere ledte tanken i retning af danserestauranter end brølende menneskemængder i Vinterpaladset i Petrograd.

Samtalen fik en træg start.

“Så der var kun én kommunist blandt kommunens tre tusind indbyggere?” forsøgte Lauritz.

“2.826, hvis der da ikke er kommet flere til verden, mens jeg har siddet her,” korrigerede Gottfrid. “Men ellers er det rigtigt nok, alle andre er socialdemokrater her, altså nord for jernbanen. Men der bor du vel ikke?”

“Nej,” indrømmede Lauritz og besluttede sig for at ignorere, at den anden sagde du til ham. “Jeg bor på Strandpromenaden, nummer 2.”

“Så du er med andre ord en fuldt lovlig højremand?”

“Som du nok kan høre, er jeg egentlig nordmand.”

“Ja, det kan jeg godt høre, men det er jo ikke nogen politisk observans.”

“Min kone er i hvert fald socialdemokrat,” forsøgte Lauritz at sno sig udenom.

Forbløffende nok virkede det. Gottfrid lyste øjeblikkelig op.

“Ingeborg!” udbrød han. “Er hende lægen din kone? Fin kvinde, det må jeg virkelig sige. Ja, altså ikke fin på dén måde, på strandpromenademåden, men et godt menneske. Du skal vide, at folk sætter hende meget højt på grund af hendes frivillige arbejde i Neglinge.”

Og dermed var isen brudt. Ingeborg havde endnu ikke fået rigtig gang i sin privatpraksis hjemme i villaen, så hun brugte meget tid på lægeligt tilsyn med de fattige børn i Neglinge. Den respekt, hun havde vundet der, smittede nu ufortjent af på hendes mand.

Eftersom Saltsjöbaden var et helt nyt byområde, kunstigt skabt af Wallenberg og uden historie, kunne alle indbyggere, der traf hinanden for første gang, altid spørge, hvorfor den anden var endt netop der. Det var et lige så oplagt samtaleemne, som vejr og vind var for andre folk andre steder.

Gottfrid, som var nøjagtig ti år yngre end Lauritz, var blevet sortlistet efter storstrejken i 1909, kampen som arbejderne havde tabt. Det havde været en drøj tid, for som sortlistet kunne man ikke få arbejde nogen steder. Politiet havde forsynet Arbejdsgiverforeningen med lister over alt og alle. Nå, men efter seks svære år havde han hørt om trævarefabrikken i Moranviken ude i Saltsjöbaden. Umiddelbart lød det ikke særlig fristende, hvem havde lyst til at flytte ud i Wallenbergs private zoologiske have? Men som arbejdsløs dueede det ikke at have fine fornemmelser, og trævarefabrikkens ejer, Axel Andersson, var ikke medlem af Arbejdsgiverforeningen og gav pokker i sorte lister, bare man var en dygtig snedker og ikke drikkfældig. Nu boede Gottfrid i en etværelses i Neglinge sammen med kone og børn. Nå ja, og hans bror overnattede på briksen i køkkenet, fordi han ikke havde tag over hovedet. Men det ordnede sig nok.

Lauritz havde kun vagt hørt om storstrejken i 1909. Dengang boede han stadig i Bergen, og sortlistning vidste han heller ikke, hvad var. Som arbejdsgiver – for det måtte han vel erkende, at han var – havde han heller aldrig haft nogen konflikter med arbejderne. Det gjaldt om at finde de rigtige sjakbajser, solide folk som både han selv og arbejderne havde tillid til. Og så måtte sjakbajsen sætte akkorden. Den bedste sjakbajs, han havde haft, var forresten en banebørste ved navn Johan Svenske, hvis navnet sagde Gottfrid noget?

Det gjorde det ikke, men Lauritz' beretning om det, Gottfrid kaldte "en forbløffende form for klassesamarbejde", forekom ham højst interessant. Han fyrede en hel byge af spørgsmål af.

Havde Lauritz aldrig haft bøvl med strejkende arbejdere? Ikke engang en lille vild strejke? Forhandlede han selv eller sjakbajserne direkte med fagforeningen? Hvem traf beslutning om fyringer, ham selv eller sjakbajserne?

Lauritz følte sig pinligt usikker, det var spørgsmål, han aldrig havde spekuleret på overhovedet. I byggebranchen steg og faldt antallet af ansatte hele tiden med konjunkturerne og med de

lokale forhold. Lige nu var det temmelig sløjt i Sverige, men lidt bedre i Norge. Altså gjaldt det om at have en lille gruppe fastansatte på månedsløn, som så selv tog sig af at rekruttere eller afskedige arbejdskraft, i takt med at byggeordrerne strømmede ind eller blev annulleret.

Gottfrid så eftertænksom ud, men valgte alligevel at skifte samtaleemne.

For hvordan var Lauritz havnet i Saltsjöbaden, kendte han måske ligefrem Wallenberg?

Ja, det gjorde han, bekræftede Lauritz. Men først var han kommet til Stockholm, fordi familien var nødt til at forlade Bergen. Det var en trist historie, der selvfølgelig havde noget at gøre med krigen. Hans kone, Ingeborg, var jo tysker, men det vidste Gottfrid måske allerede, hvis de havde truffet hinanden i Neglinge?

Nej, Gottfrid havde taget for givet, at hun var norsk ligesom Lauritz, hun lød i hvert fald sådan.

Ja, men faktisk var hun altså tysker, fortsatte Lauritz sin beretning. Og det ville sige det samme som, at deres børn var halvt norske og halvt tyske. I begyndelsen af krigen havde det ikke haft noget at sige. Men efter at Tyskland indledte den totale ubådskrig, led den norske handelsflåde stadigt sværere tab i form af døde sømænd, og det ramte igen en søfartsby som Bergen meget hårdt. Og så var det ikke længere så nemt at være tysker i Bergen som hans kone, eller at blive regnet for tyskerven som ham selv.

Det første, der skete, var at vennerne forsvandt. Det havde måske været til at leve med, den slags skår kunne sikkert godt klinkes efter krigen.

Men da sønnen Harald kom i skole, skete der noget forfærdeligt. Han blev maltrakteret næsten til døde af sine skolekammerater, var nær ved at miste synet på venstre øje, havde stadig nedsat syn på det. Drengen fik et traume – ja, det var hans kone Ingeborgs terminologi – en form for dybt chok, som fik ham til helt at holde op med at tale norsk. Og så var der jo ikke noget at raffe om. Virksomheden havde kontor og et par ejendomme

i Stockholm, så det var bare med at komme af sted, mere eller mindre over hals og hoved.

Nå jo, der var en ting til, som ikke ramte hele familien så hårdt, men nok ham selv. Han havde en kapsejler i den største yachtklasse, den eneste ting i verden, han havde elsket og tænkt, at han aldrig kunne skilles fra. Nogle skoledrenge brændte den ned; det eneste, han havde tilbage af den, var en brandskadet rorpind.

Men det var jo Saltsjöbaden, de kom fra. I Stockholm traf han Wallenberg, der fortalte om sit projekt med at bygge det moderne drømmesamfund ude ved havet. Det virkede allerede dengang som et storartet projekt, og det gjorde det stadig. Et meget sundere miljø for børnene og stadig kun en halv time med toget ind til byen.

Tja, omtrent sådan kom han til Saltsjöbaden. Umiddelbart kunne det virke meget anderledes end at blive tvunget hertil på grund af det der sortlistning, men i grunden var forskellen måske ikke så stor. Lauritz og hans familie var blevet tvunget til stedet på grund af tyskerhad. Og det mødte man ikke her. Tværtimod, Sverige holdt med Tyskland og havde en tysk dronning, her havde børnene intet at frygte i skolen.

Gottfrid havde lyttet meget opmærksomt og i lang tid uden at afbryde med spørgsmål. Måske, slog det Lauritz, anede det ham, at denne flygtede bergensiske ingeniør aldrig før havde fortalt sin historie til nogen, i hvert fald ikke så dramatisk kortfattet. Det var, som om han også sammenfattede den for sig selv ved pludselig at åbne sit hjerte for en helt ukendt snedker, der ovenikøbet var interneret kommunist. I sådan en situation måtte man ikke afbryde.

“Hvordan klarer drengen sig så i skolen nu? Ja, jeg går ud fra, at han går i Tattbyskolen og ikke i den gratis kommunale i Neglinge, men hvordan går det med det norske?” spurgte Gottfrid efter en lang, eftertænksom tavshed.

“Han taler faktisk svensk,” sagde Lauritz og lyste op. “Jeg synes,

jeg kan høre, at det lyder lidt halvnorsk indimellem, men han har fået meget ros for det i skolen.”

“Ved du godt, at vi har Sveriges bedste bådeværft her i Saltsjöbaden?” spurgte Gottfrid, som ligeledes virkede lettet over, at den sorte sky over samtalen var drevet så hurtigt bort.

“Nej,” sagde Lauritz, “det vidste jeg ikke. Eller ved nærmere eftertanke har jeg måske nok hørt noget i den retning, men du ved, svenskere og både ... hvilken slags både?”

“Sejlbåde, kapsejlsbåde. Plyms værft i Neglinge, det synes jeg, du skulle besøge engang. Jeg ved, hvad jeg taler om.”

“Hvordan det, har du forstand på kapsejls?”

“Næh, lige så lidt som på golf og tennis. Men jeg er snedker, har arbejdet med mine hænder og med træ hele livet. Det, jeg så nede hos Plym, var ikke til at tage fejl af.”

Lauritz forsøgte høfligt at skjule sin skepsis. Der skulle meget mere end perfekte limninger til for at skabe en moderne kapsejler. Men et kort besøg på det der værft, om ikke andet så af høflighed, kunne han vel nok finde tid til. Måske på et tidspunkt, hvor han ikke havde noget bedre at tage sig til.

“Hvor længe tror du, du skal sidde interneret?” spurgte han for at skifte samtaleemne lige så definitivt, som Gottfrid havde gjort for lidt siden.

“Til krigen er slut, går jeg ud fra. Myndighederne mener i deres udgrundelige visdom, at der bliver fred på jorden, så snart Tyskland har vundet. Hvoraf det på en eller anden måde skulle følge, at Rusland heller ikke vil vove at angribe Sverige, og så kan man vel nok slippe en enkelt kommunist i Saltsjöbaden fri.”

Lauritz lo for første gang under samtalen og var lige ved at række Gottfrid sølvommelærken med cognac igen, men tog sig i det og snupede selv en tår.

“Ja, herregud,” sagde han. “Lad os håbe på en snarlig tysk sejr, det her skrækkelige uvæsen har varet alt for længe. Gider du forresten lige passe på mit gevær, mens jeg går ud og slår en streg?”